

THE COMPANY "DEL c.z." (CZECH REPUBLIC)
NES NOVA DUBNICA sro (SLOVAK REPUBLIC)
UNIVERSITY OF MALAYSIA PAHANG (MALAYSIA)
UNIVERSIDAD NACIONAL AUTÓNOMA DE MÉXICO (MÉXICO)

FUNDAMENTAL AND APPLIED SCIENTIFIC RESEARCH: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS

MATERIALS
OF THE VII INTERNATIONAL RESEARCH AND
PRACTICAL INTERNET CONFERENCE

March 26–28, 2026

Zdar nad Sazavou, 2026

DEL c.z.

DEL c.z. Strojírenská 38, 591 01 Žďár nad Sázavou, CZECH REPUBLIC

Materials of the VII International Research and Practical Internet Conference "Fundamental and Applied Scientific Research: Topical Issues, Achievements and Innovations", - 2026.

ISBN 978-963-8895-11-2

Fundamental and Applied Scientific Research : Topical Issues, Achievements and Innovations : Materials of the VII International Research and Practical Internet Conference (March 26–28, 2026) : collection of abstracts [for the general ed. Ph.D Serhii Onyshchenko]. Zdar nad Sazavou : "DEL c.z.", 2026. 41 p.

The collection includes materials of the VII International research and practical internet conference "Fundamental and applied scientific research : topical issues, achievements and innovations". The materials of the collection will be useful for researchers, scientists, graduate students, researchers, teachers, students

The author is responsible for the content of the articles and the correctness of the citation.

© Authors, 2026

© DEL c.z., 2026

CONTENT

PUBLIC ADMINISTRATION AND ECONOMY

- Фабіянська В.Ю., Свергун К.Є.**
Ключові етичні принципи діяльності незалежного аудитора 5

HISTORICAL AND LEGAL SCIENCES

- Морозов О.В.**
Англо-французьке протистояння на Північно-Американському континенті
в середині XVIII ст. 9

PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY

- Serhii Onyshchenko**
Methodological Principles of Teaching the Discipline "Power Plants" in the
System of Professional Training of Future Specialists in the Energy Industry 12
- Дігтенко М.В.**
Рівень сформованості поведінкового компонента соціалізації дітей із
синдромом Дауна 15
- Дмитрієва С.М., Біла О.М.**
Особливості емоційного розвитку дітей із порушенням мовлення 18
- Дмитрієва С.М., Бондарчук Н.В.**
Корекційно-розвиткова робота з дошкільниками із порушеннями мовлення 21
- Дмитрієва С.М., Зубрійчук О.М.**
Ігри у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку з порушеннями
мовленнєвого розвитку 24
- Дмитрієва С.М., Рушелюк О.І.**
Розвиток уваги у молодших школярів з порушеннями мовлення 27

PHILOLOGY AND JOURNALISM

- Починок Л.І.**
Чеські сторінки у життєвому і творчому просторі Ольги Кобилянської 30
- Цепкало Т.О.**
Туристичні медіа як інструмент формування іміджу міста Вінниця 33

TECHNICAL SCIENCES

Воробйова О.М., Рожко О.К.

Деякі питання розробки математичної моделі джерела тензосигналу 36

Фоменко А.В.

Інтегрована концептуальна модель віртуальної лабораторії програмної інженерії для підготовки фахівців програмної інженерії 39

PUBLIC ADMINISTRATION AND ECONOMY

КЛЮЧОВІ ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ НЕЗАЛЕЖНОГО АУДИТОРА

Фабіянська Вікторія Юхимівна,

кандидат економічних наук, доцент
(Вінницький технічний фаховий коледж)

Свергун Кіра Євгенівна,

студентка 1 курсу, спеціальність – D1 Облік і оподаткування
(Вінницький технічний фаховий коледж)

Професійна етика аудитора відіграє важливу роль у забезпеченні якості аудиторської діяльності та формуванні довіри до результатів перевірки фінансової звітності. Вона покликана забезпечувати баланс та узгодження інтересів суспільства, держави, працівників і власників, а також сприяти їх належному соціальному захисту. У цьому контексті професійна етика виступає ключовим інструментом підвищення прозорості фінансово-економічних процесів і стабільності економічної системи.

Як зазначають А. Аджигитова, А. Болтенков та О. Олексюк, «каменем спотикання тут є обставина, що аудиторська фірма, яка виконує аудит стану обліку та звітності на підприємстві, працює на замовлення цього самого підприємства, чия систему обліку та звітності вона перевіряє. У такому випадку у будь-якій аудиторській фірмі закладено, принаймні на поверхні, непереборне зіткнення інтересів. Їй властива спокуса не приймати жодних дій, які могли б нанести шкоду своєму клієнтові. Аудитор виявляється затисненим між молотом вимог відносно конфіденційності та кувалдою дотримання інтересів суспільства» [1].

З цього випливає, що професійна етика аудитора є не лише сукупністю норм і правил поведінки, а й фундаментом ефективного функціонування аудиту як важливого елементу економічної системи. Вона забезпечує стабільність фінансової інформації та підвищує рівень довіри до професії аудитора.

Одже, професійна етика формується з урахуванням специфічних обов'язків і завдань аудитора, а також типових і нестандартних ситуацій, які можуть виникати в процесі виконання професійної діяльності. Вона виступає як система орієнтирів, що допомагає аудиторському фахівцю приймати обґрунтовані та відповідальні рішення в умовах професійного вибору.

Головною соціальною функцією професійної етики є сприяння ефективному та якісному виконанню професійних завдань. Крім того, вона забезпечує довіру до результатів аудиторської діяльності та підтримку високих стандартів професії. Професійна етика виконує роль посередника між інтересами суспільства та окремих професійних груп, гармонізуючи їх та сприяючи взаєморозумінню.

Професійна етика є основою регулювання поведінки аудитора у тих випадках, які не охоплені законодавством. Вона доповнює правові норми,

забезпечуючи більш гнучке та морально обґрунтоване регулювання професійної відповідальності.

Таким чином, одним із ключових елементів професійної відповідальності аудитора є дотримання етичних принципів. Водночас важлива роль у забезпеченні їх дотримання належить державі, яка здійснює контроль шляхом закріплення вимог щодо етичної поведінки аудитора у нормативно-правових актах. Професійна етика аудитора визначає систему моральних норм та правил поведінки, яких аудитор повинен дотримуватися у процесі виконання своїх обов'язків.

Кодекс етики професійних бухгалтерів визначає п'ять основних принципів професійної поведінки аудитора:

1. Чесність – правдивість і відкритість у професійній діяльності.
2. Об'єктивність – неупередженість та незалежність судження.
3. Професійна компетентність – наявність необхідних знань і навичок.
4. Конфіденційність – збереження професійної таємниці.
5. Професійна поведінка – дотримання законодавства та стандартів [2].

Дотримання зазначених принципів забезпечує незалежність аудитора, що сприяє формуванню об'єктивного, неупередженого та достовірного аудиторського висновку. Саме незалежність та об'єктивність є ключовими характеристиками професійної діяльності аудитора, від яких залежить рівень довіри користувачів фінансової інформації.

Як зазначає О. Петрик, «визначальною особливістю професії аудитора є те, що його репутація та довіра до результатів роботи безпосередньо залежать від неухильного дотримання професійних етичних принципів» [3, с. 64].

Професійна етика не лише регламентує поведінку аудитора, а й виступає важливим чинником підвищення якості аудиторських послуг, зміцнення довіри до професії та забезпечення прозорості фінансової інформації.

Для більш чіткого розуміння змісту професійної етики аудитора, доцільно розглянути основні етичні принципи його діяльності, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні етичні принципи діяльності аудитора

Принцип	Сутність
Чесність	Правдивість і відкритість у професійній діяльності
Об'єктивність	Неупередженість та незалежність судження
Професійна компетентність та належна ретельність	Наявність необхідних знань і навичок
Конфіденційність	Збереження професійної таємниці
Професійна поведінка	Дотримання законодавства та стандартів

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Узагальнюючи наведені принципи, можна стверджувати, що вони формують цілісну систему моральних орієнтирів, яка визначає стандарти професійної поведінки аудитора. Дотримання цих принципів забезпечує високу

якість аудиторських послуг, сприяє формуванню довіри користувачів фінансової інформації та підвищує авторитет аудиторської професії в суспільстві.

Для незалежного аудитора система етичних принципів є практичним орієнтиром у професійній діяльності. Кожен елемент системи виконує конкретну роль:

- чесність – дозволяє завжди надавати правдиву інформацію та не спотворювати результати аудиту;

- об'єктивність – допомагає уникати конфліктів інтересів і оцінювати факти без зовнішнього впливу;

- конфіденційність – гарантує захист інформації клієнта, особливо при роботі з комерційною таємницею та фінансовими даними.

Професійна компетентність і професійна поведінка формують наступний рівень застосування принципів: аудитор, керуючись базовими нормами, застосовує свої знання та навички для проведення високоякісного аудиту та дотримання стандартів професійної поведінки [4].

Як зазначає О. Петрик, «професійна поведінка означає дотримання аудитором відповідних законів та нормативних актів й утримання від будь-яких дій, що дискредитують професію» [3, с. 68].

Професійна компетентність та належна ретельність визначають необхідність підтримувати професійні знання та навички на рівні, потрібному для забезпечення отримання клієнтом чи роботодавцем компетентних, професійних послуг, що базуються на сучасних тенденціях практики, законодавстві та методиках, а також діяти сумлінно і відповідно до застосованих технічних та професійних стандартів. Аудитори в Україні досягають професійної компетентності шляхом здобуття необхідних професійних знань та практичного досвіду, які підтверджують отриманням сертифіката аудитора. Підтримання професійної компетентності реалізується шляхом обов'язкового щорічного навчання для підвищення кваліфікації [3, с. 68].

Незалежність є ключовим принципом професійної етики аудитора і означає здатність діяти без впливу клієнта, зацікавлених сторін або зовнішніх факторів, зберігаючи об'єктивність і неупередженість у прийнятті рішень.

Сутність принципу незалежності:

- забезпечує довіру користувачів фінансової звітності до результатів аудиту;

- вимагає відсутності фінансових, сімейних та інших особистих зацікавлень, що можуть вплинути на оцінку;

- передбачає внутрішню (моральну та професійну) та зовнішню (відсутність тиску з боку клієнта або третіх осіб) незалежність.

Що передбачає принцип незалежності:

- чітке розмежування ролі аудитора та клієнта;

- виключення будь-яких ситуацій конфлікту інтересів;

- прийняття рішень виключно на основі фактів і професійних стандартів, без особистого чи зовнішнього впливу.

На практиці принцип незалежності використовується як орієнтир при прийнятті складних рішень. Якщо аудитор виявляє порушення у діяльності клієнта, він повинен діяти відповідно до професійних стандартів, навіть якщо це непопулярно. Незалежність забезпечує об'єктивність аудиторської думки та є основою довіри до професії.

Таким чином, професійна етика є не лише набором норм і правил, а й практичним інструментом, що допомагає аудитору приймати правильні рішення у складних і неоднозначних ситуаціях, забезпечуючи стабільність та ефективність аудиторської діяльності. Професійна етика незалежного аудитора виступає фундаментальною основою забезпечення об'єктивності, достовірності та якості аудиторської діяльності, що сприяє підвищенню довіри до результатів аудиту та зміцненню авторитету професії в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аджигитова А.А., Болтенков А.В., Олексюк О.В. Фактори та критерії, які впливають на конкурентоздатність підприємства. *Економіка та управління: тенденції та перспективи: Матеріали студентської науково-практичної конференції (16-17 грудня 2021 р.)* / За ред. Т.М. Татаренко. Луганськ: ЛДАУ, 2021. С. 9–12.

2. Кодекс етики професійних бухгалтерів. IFAC, 2023. URL: https://mof.gov.ua/uk/international_code_of_professional_ethics_accountants_including_international_independence_standards-780 (дата звернення 27.03.2026).

3. Аудит: підручник / О.А. Петрик, В.О. Зотов, Б.В. Кудрицький та ін.; за заг. ред. проф. О.А. Петрик. Київ: КНЕУ, 2015. 498 с.

4. Мулик Я.І. Дотримання професійної етики аудитора як запорука довіри до професії. *Економіка та суспільство*. 2023, Випуск 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-27> (дата звернення 26.03.2026).

HISTORICAL AND LEGAL SCIENCES

АНГЛО-ФРАНЦУЗЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ НА ПІВНІЧНО-АМЕРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ В СЕРЕДИНІ XVIII ст.

Морозов Олег Вікторович

Доктор історичних наук, доцент

(Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро)

Північно-Американський континент з XVII ст. перетворюється на поле активної конкуренції та військового протистояння двох основних геополітичних гравців Нового часу: Франції та Британії. Впродовж XVII –першої половини XVIII ст. це протистояння неодноразово переходило у фазу збройних конфліктів: 1628-1632 рр., 1688-1697 рр., 1702-1714 рр. 1740-1745 рр. Але найбільш масштабне протистояння відбулось під час Семирічної війни 1756 – 1763 рр., яка охопила Західну Європу, Індію, Карибський басейн та англійські і французькі колонії в Північній Америці. Найбільш рішуче були налаштовані французи, які мали на меті витіснити британців з колоніальної області Нова Англія та взяти під свій контроль економічно засвоєні території англійських колоній та портові міста з незамерзаючими портами. Інтереси Британії полягали в розірванні суцільного поясу французьких володінь на півночі від Великих озер до гирла річки Міссісіпі, які повністю блокували подальше територіальне просування англійських колоній на захід. Крім того французька колоніальна адміністрація формувала ще одну потенційну загрозу для англійської експансії це матеріальна та військова підтримка індіанських племен налаштованих вороже по відношенню до англійських колоністів. Колоніальну адміністрацію Британії у першу чергу цікавив басейн річки Огайо, як найбільш перспективний регіон для вирощування зерна. Таким чином «країна Огайо» перетворилась на основний вузол протиріч, який у свою чергу перетворив американський континент на театр військових дій. Басейн річки Огайо знаходився в середині XVIII ст. під контролем французів, але з 1740-х років в цю провінцію починають проникати та оселятися англійські поселенці. У відповідь французька адміністрація розпочинає використовувати союзні індіанські племена з метою призупинити рух англійців. Індіанці-союзники французів здійснили напади на англійські поселення у 1745 і 1753 рр. Потім в 1753 р. на спірну територію французька адміністрація ввела загін чисельністю у 1400 солдатів, які за короткий термін збудували форти Преск-Іль, Лебер, Венанго. Колоністи розглядали ці кроки французької колоніальної адміністрації як загрозу їх експансіоністським планам, які співпадали з імперськими амбіціями Лондона. Тому в грудні 1753 р. до так званої «країни Огайо» був відряджений загін колоніальної міліції під командуванням майора Дж. Вашингтона, але французька сторона проігнорувала вимоги колоністів відступити. Навесні 1754 р. новий загін, що вже складався з англійських регулярних частин та союзних британцям індіанців атакували французький форт з назвою «Необхідність» і змогли його захопити. Таким чином військові дії колоніальних адміністрацій Франції і Англії

розпочались, але поки без втручання метрополій. На початку 1755 р. Британія розпочинає зосередження військових контингентів на Північноамериканському континенті. У квітні цього ж року в колонії прибуває корпус генерала Е. Бредока. Але перша спроба розпочати наступ для англійців завершилась катастрофою. Під час маршу підрозділи Бредока потрапили в засідку влаштовану французами, разом з союзниками гурунами. В результаті генерал Бредок загинув, а разом з ним і більше 900 англійських солдат. В серпні французи разом з індіанцями-гуронами атакували англійську територію – долину річки Гудзон. Таким чином весною наступного 1756 р. англо-французьке протистояння переросло у повномасштабну війну. Тим більше. Що в у Європі – союзник Англії прусський король Фрідріх II також розпочав наступальні дії проти Франції та Австрії, що безпосередньо негативно вплинуло на здатність французів відряджати додаткові сили в північноамериканські колонії. У травні 1756 р. англійці змогли зосередити у північно-американських колоніях 20 тис. контингент під командування генерала Г. Лаудона (з 1757 р. військами Британії командував генерал Дж.Форбс). Колоністи англійської корони виставили власну міліцію чисельність в 10 тис. чол. Французькі сили поступались англійським по чисельності, але мали важливу тактичну перевагу – чудово знали майбутній театр військових дій та специфіку ведення бою в умовах канадської тайги. Крім того французький командувач генерал Л.-Ж.Д'Монткальм мав у своєму розпорядженні 2 тис. траперів-колоністів та більше 15 тис. союзних індіанців. Під час кампанії 1756–1757 рр. британський генерал Лаудон не проявив ініціативи і тому в 1758 р. його замінив Дж. Форбс. Влітку 1758 р. 16 тисячний англійський корпус в якому 60 % це були колоністи-ополченці розпочав марш в район озера Шамплейн, але в районі форту Текондерога британці потерпіли поразку від Монткальма, який мав у своєму розпорядженні всього 3,5 тис. солдат та індіанців-гуронів. Невдачею завершалась і спроба англійців атакувати форт Дюкенъ у жовтні 1758 р. Невдала кампанія змусила Форбса також припинити активні дії і запросити у метрополії резерви. У той же час маркіз Монткальм задіяв значні контингенти союзних індіанських племен для розорення поселень англійських колоністів. Прикордонна полоса шириною у 80 миль була повністю спустошена. Англійцям вдалось стабілізувати ситуацію і перехопити ініціативу лише в грудні 1758 р. і то, завдяки ополченцям-колоністам. Вони під керівництвом Дж. Вашингтона змогли захопити форт Дюкенъ, спираючись на нього в лютому 1759 р. змогли витіснити французів з південного узбережжя озера Онтаріо. Такий маневр дозволив розірвати основні комунікації між Канадою і племенами індіанців Огайо. В цілому 1759 рік став для французів нещасливим, нестача саме регулярних військ змушувала Монткальма спиратись на тактику партизанської війни. Під контролем французів залишилась лише столиця Нової Франції – Квебек. Британці взяли його в облогу 27 червня 1759 р. і маючи надійну підтримку свого флоту не допустили доставку резервів з Франції. З 14 тис., що були у розпорядженні Монткальма - лише 700 чол. це були регулярні солдати, інші – ополченці-трапери та індіанці. Результат був цілком зрозумілим. В бою під фортами Квебеку французька армія потерпіла поразку, 18

вересня 1759 р. Квебек капітулював. Основними чинниками, що забезпечили перемогу англійців в протистоянні з французами за Канаду стали: більш високий рівень економічного розвитку англійських колоній і відповідно значно вища чисельність колоністів, що дозволило формувати значні контингенти місцевих колоністів; збереження англійським флотом морських комунікацій, що дозволило регулярно доставляти підкріплення в колонії і підтримувати тісну взаємодію з сухопутною армією на приморському фланзі канадського театру бойових дій. Семилітня війна офіційно завершилась 10 лютого 1763 р. підписанням Паризького миру. Для Великої Британії її результати стали успішними. Вдалося повністю анексувати Канаду і басейн річки Огайо, що вдвічі збільшило англійські володіння на Північно-Американському континенті. Британці отримали доступ до нових земельних ресурсів та до транспортної артерії річки Міссісіпі.

Література:

1. Eccles. W. J. (1972). France in America. New American Nation Series. New. York: Harper & Row, 1972. 297 p.
2. Harvey, R. (2006). The Wars of Wars. The epic struggle between Britain and France 1789-1815. Constable & Robinson Ltd., London, 962 p.

PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY

**METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF TEACHING THE DISCIPLINE "POWER
PLANTS" IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE
SPECIALISTS IN THE ENERGY INDUSTRY**

Serhii Onyshchenko,
PhD, Associate Professor
(Berdyansk State Pedagogical University)

The orientation of modern energy to increase the efficiency of fuel resources, reduce harmful emissions and actively transition to sustainable and renewable energy sources leads to an increase in the relevance of considering the methodology for teaching the discipline "Power Plants" in the system of professional training of future specialists in the energy industry. In this regard, teaching this discipline requires a thorough and systematically organized methodological support that combines the depth of technical content, practical orientation, clarity and accessibility for students.

The methodological support of the discipline "Power Plants" should be considered as a complex of interrelated elements, among which an important place is occupied by educational and theoretical materials, practical tasks, visual and illustrative means, tools for controlling knowledge, as well as modern digital resources. The formation of an effective educational process begins with a clear definition of learning goals, which must be consistent with the learning outcomes provided for by current educational and professional programs. Such goals should cover both the acquisition of fundamental knowledge and the development of applied competencies, in particular the ability to perform technical and economic analysis and make engineering decisions [4–6].

The theoretical component should be implemented through structured lecture notes and training materials, which systematically cover the principles of operation of power plants, the classification of thermal power plants, typical and alternative power supply schemes, fuel efficiency indicators, methods for calculating the coefficient of performance, as well as the features of implementing cogeneration in urban infrastructure. At the same time, it is important to supplement the theoretical material with examples of real technical solutions, graphical dependencies, equipment characteristics and technical and economic indicators, which contributes to a better understanding of the material and the formation of professional thinking [2]. Additionally, it is advisable to consider international experience in implementing cogeneration technologies, in particular in EU countries, where such systems are widely used to increase the energy efficiency of urban energy systems.

The practical component of the methodological support should include calculation and situational tasks aimed at consolidating theoretical knowledge and developing analytical skills. In particular, applicants can be offered to perform calculations of the efficiency of power plants, analyze fuel consumption, determine the cost of energy produced, as well as assess the economic feasibility of implementing various energy supply schemes. For example, an effective task is a comparative analysis of natural gas

costs for separate and combined production of heat and electricity for a conventional residential area. Such exercises contribute to the formation of skills for making informed technical decisions based on quantitative analysis. An important component of the educational process is the use of visualization tools. Methodological materials should contain diagrams of power plants, infographics, energy flow diagrams, as well as photo and video materials demonstrating the operation of thermal power plants. Visualization of complex processes, such as steam extraction in a turbine, heat exchange in a condenser or distribution of energy flows, greatly facilitates the perception of educational material and contributes to the formation of a holistic view of the system's operation.

Digital technologies play a special role in modern methodological support. The use of software tools such as MATLAB/Simulink, Excel spreadsheets, specialized virtual laboratories and SCADA simulators allows you to model the operation of energy systems, analyze changes in parameters in real time and assess the impact of various factors on the efficiency of their functioning. This contributes to the development of digital competence of applicants and brings the educational process closer to the conditions of real professional activity.

To assess the level of assimilation of the material, it is advisable to use differentiated control measures, which include test tasks of varying complexity, calculation work and situational cases. Such tools make it possible to test both basic knowledge (conceptual apparatus, classifications) and the ability to apply knowledge in practice (efficiency analysis, selection of optimal solutions). It is also advisable to use elements of problem-based learning, in particular the analysis of practical situations, for example: "Is it advisable to introduce thermal power plants in an area with unstable thermal load?" or "What type of cogeneration plant – gas piston or steam turbine – is optimal for a particular facility?". Such tasks stimulate the development of critical thinking, argumentation skills and team interaction [1].

Therefore, the methodological support of the discipline "Energy Plants" should be comprehensive, adaptive and focused on the practical application of knowledge. It should not only ensure the assimilation of theoretical material, but also create conditions for the development of analytical thinking, with feasibility study and independent engineering decision-making. The implementation of this approach contributes to the training of highly qualified specialists who are able to work effectively in the conditions of modern challenges of the energy industry and implement innovative solutions in the field of energy supply.

Reference

1. Ковальчук І.В., Петренко Л.Д. Методологічні основи проектування теплоенергетичних систем. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2020. 248 с.
2. Мельник С.П. Інноваційні технології в навчанні енергетичних дисциплін. Львів : Видавництво «Літера», 2019. 231 с.
3. Сергієнко І.В. Цифровізація освіти : теорія, практика, перспективи. Київ : Освітній простір, 2020. 312 с.

4. Onyshchenko S. Digital Educational Technologies in Professional Training of Higher Education Students in the Energy Field. *Modern Conditions of Development of Science, Education and Production in the World – 2025 : collective monograph*. (Series of monographs Slovak Publishing House NES Nová Dubnica s.r.o. Monograph 3). Nová Dubnica : NES Nová Dubnica s.r.o., 2025. P.77–86. URL : <https://dspace.bdpu.org.ua/handle/123456789/5432>

5. Onyshchenko S. Theoretical and Methodological Foundations of the Use Digital Technologies in the Process of Training Specialists in the Specialty A5 Vocational Education (Energy, Electrical Engineering and Electromechanics). *The Latest Foundations for the Development of Production, Science and Education – 2025 : collective monograph*. (Series of monographs Slovak Publishing House NES Nová Dubnica s.r.o. Monograph 3). Nová Dubnica : NES Nová Dubnica s.r.o., 2025. Pp.95–106. URL : <https://dspace.bdpu.org.ua/handle/123456789/5412>

6. Onyshchenko S. Theoretical Basis of the Use of Digital Technologies in Technology Lessons in General Secondary Education Institutions. *Promising Scientific Achievements in Science, Education and Production – 2025 : collective monograph*. (Series of monographs Slovak Publishing House NES Nová Dubnica s.r.o., Monograph 4). Nová Dubnica : NES Nová Dubnica s.r.o., 2025. P.183–197. URL : <https://dspace.bdpu.org.ua/handle/123456789/5487>

РІВЕНЬ СФОРМОВАНOSTІ ПОВЕДІНКОВОГО КОМПОНЕНТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

Дігтенко Марина Володимирівна,

Аспірант

(Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України)

Соціалізація дітей із синдромом Дауна є однією з найбільш актуальних проблем сучасної спеціальної психології та інклюзивної освіти. Вона охоплює не лише процес засвоєння соціальних норм, правил і моделей поведінки, а й формування здатності дитини до комунікації, самообслуговування, участі в житті громади, міжособистісної взаємодії та емоційно-поведінкової саморегуляції. В умовах сучасної України, зокрема в ситуації тривалого стресу, соціальної нестабільності, вимушених переміщень і змін у функціонуванні освітнього середовища, проблема соціалізації дітей із синдромом Дауна набуває особливої ваги. Саме тому важливим є вивчення рівня сформованості поведінкового компонента соціалізації як одного з провідних показників адаптаційного потенціалу дитини. Поведінковий компонент соціалізації відображає практичну сторону включення дитини в соціум. Він виявляється у сформованості навичок самообслуговування, комунікації, дотримання соціальних правил, участі в побутових та суспільних ситуаціях, а також у здатності будувати стосунки з іншими людьми. Для дітей із синдромом Дауна цей компонент є особливо значущим, оскільки їхній розвиток характеризується специфічними особливостями когнітивної, мовленнєвої, моторної та емоційної сфер. Знижений темп формування навичок, труднощі з концентрацією уваги, обмежений словниковий запас, утруднене встановлення причинно-наслідкових зв'язків і нестійкість довільної регуляції впливають на повсякденну поведінку та ускладнюють процес набуття соціального досвіду.

Метою дослідження було виявлення рівня сформованості поведінкового компонента соціалізації дітей із синдромом Дауна шляхом аналізу взаємозв'язків між загальним рівнем адаптації та основними шкалами адаптивної поведінки за методикою ABCID. У дослідженні взяли участь 70 батьків дітей із синдромом Дауна віком від 5 до 18 років із різних регіонів України, а також контрольна група батьків 80 дітей із типовим розвитком віком від 3 до 15 років.

Опитування проводилося за допомогою Google-форми, яку заповнювали батьки або особи, що доглядають за дитиною. Для аналізу даних було застосовано коефіцієнт кореляції Пірсона. Отримані результати засвідчили, що у дітей із синдромом Дауна загальний рівень адаптації має тісні та статистично значущі зв'язки з основними поведінковими показниками соціалізації. Найвищий кореляційний зв'язок виявлено між загальною адаптацією та побутовою адаптацією ($r = 0,83$; $p < 0,001$), що свідчить про провідну роль навичок самообслуговування, гігієни, організації простих щоденних дій у становленні соціальної адаптованості дитини. Високий зв'язок також простежується між

загальним рівнем адаптації та комунікацією ($r = 0,79$; $p < 0,001$), що підтверджує значущість уміння звертатися до інших, підтримувати контакт, розуміти інструкції та реагувати на соціальні сигнали. Достатньо сильним є взаємозв'язок між загальною адаптацією та адаптацією в громаді ($r = 0,68$; $p < 0,001$), тобто здатністю дитини функціонувати поза межами дому, дотримуватися правил у суспільних місцях, включатися в освітні та групові ситуації. Водночас соціальна адаптація має лише помірний зв'язок із загальним рівнем адаптації ($r = 0,34$; $p < 0,01$), що може свідчити про відносну автономність сфери міжособистісних стосунків і складність її формування навіть за наявності інших адаптивних навичок.

Порівняння з вибіркою дітей із типовим розвитком показало, що і в цій групі загальний рівень адаптації пов'язаний із комунікацією, побутовою адаптацією, адаптацією в громаді та соціальною адаптацією, проте ці зв'язки є менш жорсткими та більш диференційованими. Це дозволяє зробити висновок, що у дітей із синдромом Дауна структура поведінкового компонента соціалізації є більш взаємозалежною: недостатній розвиток однієї сфери істотно впливає на загальний рівень адаптації. Натомість у дітей із типовим розвитком окремі компоненти функціонують більш автономно.

Важливою особливістю дослідження стало виявлення тісного зв'язку поведінкового компонента соціалізації з емоційно-поведінковими проявами. Так, невротизація у дітей із синдромом Дауна позитивно корелює з депресією ($r = 0,80$; $p < 0,001$), астеною ($r = 0,72$; $p < 0,001$), обсесями та компульсіями ($r = 0,73$; $p < 0,001$), демонстративною поведінкою ($r = 0,71$; $p < 0,001$), соматизацією ($r = 0,60$; $p < 0,001$). Це свідчить про те, що труднощі соціалізації не можна розглядати ізольовано від емоційного стану дитини. Підвищена тривожність, внутрішня напруга, виснажуваність та емоційна нестабільність можуть істотно ускладнювати формування адаптивної поведінки, знижувати здатність до участі у взаємодії, виконання інструкцій, оволодіння побутовими навичками та витримування соціальних вимог.

Отримані результати мають важливе практичне значення для психолого-педагогічного супроводу дітей із синдромом Дауна. Вони підтверджують, що формування поведінкового компонента соціалізації має спиратися на поетапне навчання, чіткі інструкції, багаторазове повторення, візуальну та фізичну підтримку, врахування рівня актуального розвитку дитини та її зони найближчого розвитку. Особливу увагу слід приділяти розвитку побутової самостійності, комунікативних умінь, навичок дотримання соціальних правил, здатності просити про допомогу, ставити запитання, розуміти послідовність дій. Ефективним є розбиття складного завдання на прості кроки, навчання через показ, спільне виконання дії з поступовим зменшенням допомоги, а також систематичне позитивне підкріплення успіху. Не менш важливою умовою є активне залучення батьків до процесу формування соціально-адаптивної поведінки. Саме родина є основним середовищем, у якому дитина щоденно практикує навички самообслуговування, поведінки у побуті, комунікації та

емоційної регуляції. Тому психологічний супровід має включати не лише роботу з дитиною, а й підтримку батьків, навчання їх ефективним прийомам пояснення, інструктажу, супроводу та емоційного підкріплення.

Отже, рівень сформованості поведінкового компонента соціалізації дітей із синдромом Дауна визначається насамперед розвитком побутової адаптації, комунікації та здатності до функціонування в соціальних ситуаціях поза родиною. Висока взаємозалежність між цими сферами свідчить про необхідність комплексного підходу до оцінки та розвитку адаптивної поведінки. Водночас встановлений зв'язок між емоційною напругою і поведінковими труднощами доводить, що психологічний супровід має бути спрямований не лише на навчання навичкам, а й на зниження тривожності, підтримку емоційної стійкості та формування безпечного розвивального середовища. Саме такий підхід створює умови для успішної соціалізації дітей із синдромом Дауна в сім'ї, освіті та громаді.

Список використаних джерел

1. Дігтенко, М. Соціалізація та емоційно-поведінкові особливості дітей із синдромом Дауна: порівняльне дослідження за методикою АВСІД. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 2025, 1(27)

2. Шевченко Ю. В. (2023) Особливості психолого-педагогічної допомоги дітям із синдромом Дауна в аспекті соціалізації. Збірник міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні і інноваційні технології в освіті в сучасних умовах». Варна, Болгарія. 2023 с. 299-303

3. Савицький А.М. Готовність до навчання дітей молодшого шкільного віку з синдромом Дауна. Науковий часопис. Випуск 48. Корекційна педагогіка. Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова Київ. 2025 с. 126-132

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Дмитрієва Світлана Михайлівна,

кандидат психологічних наук, доцент

Біла Олена Миколаївна,

здобувачка магістерського рівня вищої освіти за спеціальністю А6
«Спеціальна освіта. Логопедія»

(Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна)

Діти з порушеннями мовлення мають специфічні особливості емоційного розвитку, які пов'язані як із природними віковими змінами, так і з труднощами у спілкуванні. Мовленнєві дефекти — дислалія, дизартрія, алалія, заїкання — значною мірою впливають на здатність дитини виражати власні емоції та розуміти емоції інших. Через обмеженість комунікативних можливостей діти часто стикаються з непорозуміннями, відчуттям самотності та невпевненості. Це, у свою чергу, може позначатися на їхній поведінці та соціальних взаємодіях.

Порушення емоційної комунікації

Через мовленнєві труднощі дитина часто обмежено виражає свої емоції. Вона може не завжди правильно інтерпретувати реакції інших людей — як однолітків, так і дорослих. Це особливо помітно в колективних іграх чи навчальних ситуаціях, де необхідно швидко реагувати на словесні або невербальні сигнали. Замкнутість, сором'язливість і нерішучість у спілкуванні стають типовими ознаками, а спроби виразити власні почуття інколи закінчуються фрустрацією. Такі діти часто уникають участі у групових завданнях, менше вступають у діалог і проявляють знижену ініціативу, що може викликати додатковий негативний вплив на формування соціальної та емоційної компетентності.

З емоційною регуляцією пов'язані не тільки лімбічна система, а й неспецифічні системи стовбуру мозку. Вони виступають центрами різних нейромедіаторних систем: дофамінової (область покривки середнього мозку, чорна субстанція середнього мозку), серотонінової (ядра шву), норадреналінової (блакитна пляма) та інших. Їх порушення пов'язують з широким спектром афективних і поведінкових порушень [2].

Підвищена тривожність

Підвищена тривожність є однією з найбільш характерних особливостей емоційної сфери дітей із порушеннями мовлення, особливо тих, які мають заїкання або інші виражені комунікативні труднощі. Вона проявляється у постійному внутрішньому напруженні, очікуванні негативної оцінки з боку оточення та страху перед ситуаціями, що пов'язані з необхідністю говорити. Найбільш тривожними для таких дітей є публічні мовленнєві ситуації: відповіді біля дошки, читання вголос, виступи перед класом, участь у групових обговореннях або знайомство з новими людьми. Саме у цих умовах дитина відчуває найбільшу невпевненість у власних можливостях, що супроводжується емоційним дискомфортом і фізіологічними проявами хвилювання.

Важливим фактором посилення тривожності є негативний соціальний досвід. Якщо дитина стикається зі сміхом однолітків, нетерплячістю дорослих, перебиванням під час мовлення або критикою вимови, формується стійке очікування невдачі. У психології це явище описується як «anticipatory anxiety» – тривога очікування. Дитина починає переживати страх ще до початку мовленнєвої ситуації, уявляючи можливі труднощі або помилки. Це призводить до зростання м'язового напруження, що, у свою чергу, може ще більше ускладнювати мовлення, створюючи замкнене коло: страх – напруження – мовленнєва невдача – посилення страху.

Поведінкові прояви тривожності у дітей із мовленнєвими порушеннями можуть бути різноманітними. Одні діти стають надмірно сором'язливими, уникають контактів, намагаються говорити якомога менше або відповідають дуже тихо. Інші, навпаки, можуть демонструвати підвищену збудливість, імпульсивність або навіть агресивність, що виступає своєрідною психологічною захисною реакцією. У деяких випадках спостерігається уникання мовленнєвих ситуацій: дитина не піднімає руку, відмовляється відповідати, робить вигляд, що не знає матеріалу, або намагається уникати діяльності, де потрібно говорити.

Фізіологічні прояви тривожності також є досить типовими. Це можуть бути почервоніння обличчя, тремтіння голосу, прискорене серцебиття, пітливість долонь, скутість рухів, напруження м'язів обличчя та шиї. У дітей із заїканням такі фізіологічні реакції нерідко поєднуються з судомними скороченнями мовленнєвих м'язів, що ще більше підсилює мовленнєві труднощі та негативні переживання.

Таким чином, підвищена тривожність у дітей із порушеннями мовлення має комплексний характер і пов'язана як із власне мовленнєвими труднощами, так і з соціально-психологічними факторами. Вона може впливати на навчальну діяльність, поведінку, самооцінку та міжособистісні стосунки, тому потребує своєчасної психолого-педагогічної та логопедичної підтримки. Комплексний підхід до корекції дозволяє не лише зменшити тривожність, але й створити умови для повноцінного розвитку особистості дитини.

Американські науковці - психолог У. Джеймс та лікар К. Ланге - довели, що емоції виникають під впливом фізіологічних процесів у організмі, отже, емоційна сприйнятливості дитини є частково спадковою: вроджені задатки емоційної чутливості безпосередньо пов'язані з властивостями темпераменту [4]. Уже згадана І. Андреева за результатами емпіричного дослідження встановила, що на рівень емоційного інтелекту дитини впливає переважно аналогічна якість її матері, а не батька, на підставі чого зроблено висновок про негенетичну природу передачі емоційного інтелекту, адже гени успадковуються від батьків рівною мірою [3].

Відтак було зазначено, що емоційний інтелект дитини засвоюється, виховується та розвивається в найближчому середовищі, а без впливу соціальних чинників емоційна чутливість залишається слабо розвиненою, з незрілими почуттями. Необхідні для соціальної адаптації знання, навички та емоційну

компетентність дитина набуває лише в довколишньому середовищі, найзначущім чинником емоційного впливу якого є батьки.

На думку Д. Гоулмана, рівень емоційності батьків опосередковано успадковують діти. У освічених і заможних батьків спадкоємці завжди більше розвинені емоційно та інтелектуально, ніж у неосвічених, а також і малозабезпечених сім'ях [1]. Дослідник стверджував, що бідність руйнує дитячий мозок і програмує на життя в бідності. Коли ж сім'я втрачає для дитини першорядне значення для розвитку, таким розвивальним середовищем стає група ровесників, друзів, однокласників.

Таким чином, розвиток емоційної сфери молодших школярів із порушенням мовлення є складним процесом, що потребує системної, цілеспрямованої та комплексної роботи вчителя-логопеда.

Список використаних джерел

1. Гоулман, Д. (2018). Емоційний інтелект / пер. з англ. С.Л. Гумецької. Харків: Віват.
2. Кіріллова, А. (2023). Діагностичний інструментарій нейропсихологічного базису психічної діяльності особистості. Габіус. (43), 63–64.
3. Комар, Т., & Шістка, О. (2023). Психологічні особливості розвитку емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку. *Psychology Travelogs*, 4(8).
4. Самойлова, А., & Музичко, Л. (2022). Особливості формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення. *Молодий вчений*, № 6(106).

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВА РОБОТА З ДОШКІЛЬНИКАМИ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Дмитрієва Світлана Михайлівна,
кандидат психологічних наук, доцент
Бондарчук Наталія Володимирівна,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти за спеціальністю А6
«Спеціальна освіта. Логопедія»
(Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м.Житомир, Україна)

Дошкільний період є найбільш сприятливим для активного засвоєння дитиною мови, розвитку всіх її сторін: монологічної, фонетичної, лексичної, граматичної. Повноцінне вивчення дитиною рідної мови обумовлює естетичне, розумове, моральне виховання дітей дошкільного віку. Мовлення є однією з провідних психічних функцій людини, що забезпечує не лише комунікативну діяльність, а й формування мислення, пізнавальної активності та особистісного розвитку дитини. Повноцінне мовленнєве спілкування виступає фундаментом для соціалізації, засвоєння знань, емоційного контакту та інтеграції дитини в суспільство.

Вітчизняні дослідники (Л. Трофименко, Г. Чиркіна, А. Богуш) підкреслюють, що повноцінний мовленнєвий розвиток є ключовою передумовою успішного навчання у школі, оволодіння читанням і письмом, соціалізації та емоційної адаптації.[1]. Мовленнєві порушення науковці розглядають як результат взаємодії біологічних, когнітивних, соціально-середовищних та особистісних чинників.

Інноваційні технології набувають все більшого значення в діяльності логопеда, спрямованій на корекційно-розвивальну роботу, і стали предметом дослідження медиків, психологів, логопедів і педагогів. Теоретико-методологічні засади цього питання сформульовані у працях таких авторів, як М. Поваляєва, М. Чистякова, Е. Пожиленко, Т. Зінкевіч-Євстигнеєва, Т. Грабенко та інші. [2].

Сучасний етап розвитку логопедії характеризується активною інтеграцією інноваційних підходів, методів і технологій, що забезпечують підвищення ефективності корекційної допомоги дітям з різними порушеннями мовлення. У зв'язку зі зміною вимог до освітнього процесу та формуванням розвивального середовища зростає потреба у використанні таких технік, які сприяють не лише подоланню мовленнєвих недоліків, а й цілісному розвитку особистості дитини, формуванню її пізнавальної активності, комунікативної компетентності та емоційно-вольової сфери.[5]. Тому інноваційні техніки розглядають як важливу складову модернізації логопедичної роботи та ключовий ресурс її оптимізації.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність інноваційних технік корекції мовлення у дітей, визначити їх переваги та можливості впровадження в сучасну логопедичну практику. Нами було розроблено комплекс іноваційних технік

корекційно-розвиткового напрямку для роботи з дітьми з порушеннями мовного розвитку в умовах дошкільного закладу.

Аналіз джерел показує, що попри активний розвиток інноваційних методів існують певні науково-практичні суперечності: недостатня кількість комплексних порівняльних досліджень ефективності інноваційних технік; фрагментарність упровадження новітніх технологій у закладах освіти; брак методичних рекомендацій для вчителів-логопедів щодо систематичного використання нейропсихологічних методів, методики біоенергопластики; потреба у підготовці фахівців, здатних працювати з інноваційними інструментами. Ці суперечності зумовлюють необхідність цілеспрямованого вивчення й узагальнення інноваційних практик.

Оскільки корекційна робота передбачає комплексне вирішення завдань, які враховують особливості оволодіння дітьми мовою як системою мовних одиниць, то тільки взаємозв'язок, взаємодія різних завдань дають можливість дитині усвідомити різні аспекти мови.[3].

Регулярні корекційні заняття з використанням вправ біоенергопластики сприяють поступовому усуненню мовленнєвих дефектів, покращенню комунікативних навичок та підвищенню самооцінки дитини. Біоенергопластика – новий і цікавий напрямок у роботі з розвитку мовлення дітей, спрямований на сумісні рухи рук і артикуляційного апарату, включає в себе три поняття: біо – людина, енергія – сила, пластика – рух. Завдяки вправам біоенергопластики у дитини покращується кровообіг, при цьому зміцнюються м'язи, розвивається дрібна моторика рук і, відповідно, мова.[4].

Мета констатувального етапу дослідження полягала у визначенні початкового рівня порушень мовленнєвого розвитку в умовах закладу дошкільної освіти з метою подальшої розробки та апробації корекційної програми для її оптимізації. Оцінка мовленнєвого розвитку на цьому етапі проводилася за допомогою різних методів, серед яких особливо важливими є тести на мовленнєвий розвиток, арт-тестування та інтерв'ю з батьками і педагогами. Кожен з цих методів дає можливість глибше зрозуміти мовленнєві особливості дитини, її потреби і труднощі, а також створює основу для подальшої корекції.

Формувальний експеримент проводився з двома паралельними групами: експериментальною (10 дітей) та контрольною (10 дітей). У експериментальній групі (ЕГ) впроваджувалася розроблена корекційно-розвиткова програма з використанням вправ біоенергопластики та нейрогімнастик, що включала індивідуальні та групові заняття, ігрові методики, арт-терапію та співпрацю з батьками. У контрольній групі (КГ) діти працювали за стандартною програмою закладу дошкільної освіти без додаткових корекційних заходів.

Загалом, робота уточнила, що використання нових інноваційних технологій дає змогу реалізувати особистісно-орієнтований підхід до дитини, забезпечує індивідуалізацію та диференціацію педагогічного процесу з урахуванням вікових та психологічних особливостей дитини дошкільного віку з порушеннями мовного розвитку та довела ефективність корекційно-розвиткових технік, які

можуть бути інтегровані у практику логопедів, психологів та педагогів дошкільних закладів.

Список використаних джерел

1. Конопляста, С. (2003) Психолого-педагогічна діагностика відхилень в розвитку. Проблеми та перспективи: збірник наукових праць з проблем дефектології. Луганськ.
2. Дичківська, І. (2004) Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав.
3. Тарасун, В.(2020) Корекційна педагогіка: логопедія. Київ: Центр навчальної літератури,
4. Крупенчук, О. (2022) Біоенергопластика та інтерактивна артикуляційна гімнастика. Вид-во «Літера».
5. Белова, О. (2024) Динаміка розвитку мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією. *Наука і освіта*, 1(12).

ІГРИ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ

Дмитрієва Світлана Михайлівна,

кандидат психологічних наук, доцент

Зубрійчук Ольга Михайлівна,

здобувач магістерського рівня вищої освіти за спеціальністю А6

«Спеціальна освіта. Логопедія»

(Житомирський державний університет імені Івана Франка. Україна)

Метою нашої роботи було перевірка ефективності ігрових методів у корекційно-розвивальній роботі з дітьми дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення, та визначення їхнього впливу на розвиток фонематичного слуху, активізацію словникового запасу, формування граматичних структур, мотивацію до мовленнєвої діяльності.

З кожним роком зростає кількість дітей, що мають відхилення в розвитку мовлення. Мовлення людини не є уродженням, воно виникає і формується в ранні роки. Правильна вимова дитини невіддільна від її повноцінного розвитку. Розуміння мови оточуючих, вираження власних бажань, думок, спілкування з дорослими, з однолітками – усе це активно вводить дитину в життя, збагачує мислення, сприяє інтелектуальному розвитку і формуванню гармонійної особистості. У дошкільному віці мовленнєві порушення зустрічаються досить часто, і вони можуть негативно впливати на розвиток мислення, комунікативних навичок та емоційної сфери. Своєчасне виявлення мовленнєвих труднощів і проведення цілеспрямованої корекційної роботи є важливим завданням педагогів та логопедів [2].

Здобувачам вищої освіти, майбутнім логопедам, потрібно навчитися надавати корекційно-виховну допомогу з розвитку звуковимови, фонетико-фонематичних процесів, лексики-граматичної будови та зв'язного мовлення. З цією метою необхідно використовувати такі види роботи, які забезпечують регулярний контроль за сформованістю відповідних вмінь та будуть розвивати і удосконалювати усі види мовленнєвої діяльності: слухання, розуміння, говоріння, читання, грамоту.

Ефективність роботи залежить від систематичності занять, правильного підбору логопедичних ігор та ігрових методик, а також підтримки з боку педагогів, логопедів і родини.

Провідною діяльністю дітей дошкільного віку є гра. Гра - це діяльність, спрямована на сам процес гри, яка відтворює в доступній формі учіння і працю. Цікаві ігри та ігрові вправи - найефективніший засіб навчання і виховання дітей, який створює сприятливі умови для закріплення мовленнєвих навичок під час спілкування. Мовленнєво-ігрова діяльність – це діяльність, що вимагає використання набутих раніше знань, мовленнєвих умінь і навичок у нових зв'язках і обставинах. У цій діяльності діти на основі набутих уявлень про предмети уточнюють і поглиблюють свої знання. Основою для мовленнєво-ігрової

діяльності є сформовані уявлення про побудову ігрового сюжету, різноманітні ігрові дії з предметами, засвоєні мовленнєві вміння і навички. Як форма навчання дітей мовленнєво-ігрова діяльність виконує пізнавальну і розважальну функції. [1]. Отже, гра – це процес, у якому дитина програє свої почуття, набуває власного досвіду [5].

Одним із найефективніших методів корекції мовленнєвих порушень є використання ігор у логопедичній практиці. Логопедична практика визначається не тільки ефективністю методів, а й здатністю зацікавити та мотивувати дітей. Тому теоретичними засадами використання логопедичних ігор є відповідність віковим особливостям дітей, сприяння розвитку уваги, пам'яті, мислення та уяви. Основними тенденціями у логопедичній практиці є комплексний підхід із використанням логопедичних та мультисенсорних методик, раннє втручання та підтримка з боку сім'ї, індивідуальна корекційна робота з врахуванням вікових особливостей дітей.

Ігрова форма знижує рівень тривожності, створює позитивний емоційний фон, що є важливим для успішної корекції. Діти охочіше виконують завдання, коли вони подані у формі гри, а не як навчальні вправи. У дітей з розладами мовлення переважає візуальне сприйняття, оскільки відображення предметів та зображень впливає на дитину сильніше, ніж слова. Застосування логопедичних ігор як засобу роботи логопеда – суттєвий резерв підвищення ефективності освітнього процесу, що сприяє взаємодії та взаєморозумінню між педагогом і дитиною. Логопедичні ігри для дошкільнят допомагають ефективно розвивати артикуляцію, мовленнєве дихання, автоматизувати звуки та покращувати словниковий запас, розвивають слухову увагу та фонематичний слух у дітей дошкільного віку [3].

Наше емпіричне дослідження складалося з декількох етапів. Перший етап - діагностичний - оцінювання мовленнєвих порушень. Другий етап - проведення логопедичних ігор з дітьми дошкільного віку. Заключний етап - аналіз змін у мовленнєвому розвитку дітей.

Мета експериментального дослідження полягала у з'ясуванні впливу логопедичних ігор на розвиток та корекцію вимови дітей дошкільного віку. У ході експериментального дослідження використовувалися ігрові методики, спрямовані на дослідження звукової сторони мовлення, розпізнавання неправильної вимови, автоматизацію звуків, активізацію словникового запасу, формування фонематичних процесів, розвиток діалогічного мовлення. Також паралельно із розвитком мовлення проводилася робота, метою якої був розвиток правильного дихання та дрібної моторики.

На формувальному етапі емпіричного дослідження були підібрані різноманітні ігрові технології, які можуть бути використані для розвитку мовлення та корекції мовленнєвих порушень: артикуляційні, фонетико-фонематичні та лексико-граматичні ігри, ігри на розвиток зв'язного мовлення, пальчикові ігри, дихальна гімнастика, сюжетно-рольові ігри, творчі ігри, логопедичні настільні ігри, ігри з мовленнєвими лабіринтами, ігри-рими, мовні

казки, ігри з використанням магнітів і букв, ігри з використанням картинок, пазли, логопедичне лото, ігри з предметами та правилами та інші [4]. У грі дошкільники засвоюють соціальний досвід людських відносин, удосконалюють себе, самостійне мовлення. Саме гра дозволяє зробити логопедичні заняття цікавими, емоційними, оскільки вона спонукає дитину до вільного мовленнєвого спілкування. Проведення обстеження в ігровому контексті дозволяє виявити стан сформованості лексичного запасу, граматичної будови та зв'язного мовлення дітей дошкільного віку.

Аналіз результатів контрольного етапу дослідження свідчить, що використання логопедичних вправ, спеціальних дихальних технік, артикуляційних вправ сприяє покращенню рівня мовленнєвого розвитку після впровадження логопедичних ігрових технологій. Спостерігається позитивна динаміка розвитку мовлення: покращились фонетико-фонематичні, лексико-морфологічні, граматичні та звукові навички дітей. Це підтверджує дієвість обраного підходу та свідчить про доцільність його використання у логопедичній практиці.

Список використаних джерел

1. Богуш, А. (2012). Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації. Київ: Видавничий Дім «Слово»..
2. Журавльова, А. (2013) Домашня логопедія: Книга для батьків, які хочуть самі навчити дитину правильно вимовляти звуки. Харків : ВД «Школа».
3. Малишевська, В. Іванова В. Дидактичні ігри в логопедичній роботі. *Вісник освітньо-наукового центру сімейно-цифрових практик* (49)
4. Рібцун, Ю. (2004). Гра як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників із ЗНМ. Теорія і практика сучасної логопедії. Київ: Актуальна освіта.
5. Рібцун, Ю. (2023) Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку. Харків: Ранок.

РОЗВИТОК УВАГИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Дмитрієва Світлана Михайлівна,

кандидат психологічних наук, доцент

Рушелюк Оксана Іванівна,

здобувачка магістерського рівня вищої освіти за спеціальністю А6
«Спеціальна освіта. Логопедія»

(Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна)

У навколишньому світі людина сприймає те, що її цікавить, вона уявляє, фантазує, думає. Цю особливість свідомості людини пов'язують з увагою. Увага посідає одне з основних місць у психічному розвитку дитини та має велике значення для навчання та адаптації до школи.

Актуальність проблеми розвитку уваги у молодших школярів з порушеннями мовлення зумовлена зростанням кількості дітей із мовленнєвими труднощами та їх впливом на успішність навчальної діяльності. Увага як психічний процес забезпечує спрямованість і зосередженість свідомості, виступаючи необхідною умовою ефективного засвоєння знань.

Українські вчені О. Скрипченко та Н.Чепелева у своїх працях неодноразово наголошували на важливості розвитку пізнавальних процесів зокрема уваги, для формування повноцінної навчальної діяльності.

Питання розвитку уваги у молодшому шкільному віці активно досліджується науковцями. Серед них Г. Костюк, Н. Менчинська, К. Ушинський, Ж. Піаже, Т. Рібо, Л. Виготський, П. Гальперін, М. Добринін, С. Лукомська, Л. Божович, О. Леонтьєв, І. Страхів.

У працях Л. Виготського згадується про те, що через входження молодших школярів у нове соціальне середовище даний період є інтенсивним процесом розвитку уваги учнів.

Молодші школярі у процесі навчання проходять складний перехід. Довільна увага слабка і нестійка. Проте під впливом навчання увага розвивається в напрямку від мимовільної до довільної. Мимовільна увага залишається потужним механізмом навіть тоді, коли формується довільна увага[1].

Розвиткові довільної уваги у молодших школярів сприяє створення умов для цілеспрямованої діяльності, де вони вчаться керуватися власною метою.

Психологічний підхід зосереджує увагу на ролі психічних процесів (уваги, пам'яті, мислення, емоцій) у формуванні мовлення. Від так, зв'язне мовлення не може повноцінно розвиватися без належного рівня сформованості пізнавальних функцій.

Увага і мовлення є тісно пов'язаними психічними процесами. У розвитку молодших школярів вони формуються паралельно і взаємно впливають один на одного.

Науковці виділяють основні характеристики уваги, що потребують розвитку у цієї категорії дітей: концентрацію, стійкість, переключення та розподіл уваги. Недостатній розвиток кожного з цих компонентів ускладнює процес навчання та знижує його ефективність[6].

У наукових дослідженнях підкреслюється, що увага є складним багатокомпонентним утворенням, яке тісно пов'язане з іншими пізнавальними процесами – пам'яттю, мисленням і, особливо, мовленням. Саме мовлення виконує регулятивну функцію, забезпечуючи організацію діяльності дитини, її планування та контроль.

Процес розвивається від зовнішнього контролю вчителя та постановки цілей дорослими до самостійного ставлення цілей учнями та самоконтролю. Цей підхід, що базується на дослідженнях М. Добриніна, І. Страхова та інших, дозволяє перетворити увагу на стійку рису особистості. Це означає, що розвиток мовлення є однією з основ формування здатності до свідомого спрямування та утримання уваги в молодшому шкільному віці. Це твердження було обґрунтоване у роботах Л. Виготського, який акцентував увагу на ролі мовлення як інструменту організації й регуляції психічних процесів.

Мовленнєвий розвиток – важливий чинник становлення дитини як особистості у цілому. Порушення розвитку мовлення призводить до обмеження навичок конструктивної діяльності, а також до зниження стійкості та можливості її поширення, істотно впливають на спілкування й пізнавальні можливості дитини, ускладнюючи її соціалізацію, навчальний процес та формування основних інтелектуальних навичок. Слабко сформоване мовлення негативно позначається на розвитку уваги, мислення, пам'яті, уяви, а також на емоційній сфері, спричиняючи невпевненість і психологічний дискомфорт[4].

Ю. Рібцун наголошує, що проблемі мовленнєвої діяльності присвячено численні дослідження, де розглядаються ті чи інші порушення сформованості всіх її сторін, форм, видів та операцій.

Згідно з дослідженнями С. Ю.Коноплястої, Л.Г.Обухівської, Т. В. Сак увага дітей з порушенням мовлення має такі особливості [3]:

- зменшення стійкості, концентрації уваги внаслідок загальної втоми;
- неадекватні коливання уваги часто без будь-якої причини;
- генералізованість і селективність уваги виявляється у неспроможності дітей зосередитися на розв'язанні завдання.

Причини порушень уваги мають комплексний характер. Вони пов'язані не лише з мовленнєвими труднощами, але й із недостатнім розвитком мислення, обмеженим словниковим запасом, труднощами розуміння мовлення та зниженням рівня саморегуляції.

Дослідження О. Белової доводить, що мовлення та увага – два важливі когнітивні процеси, які тісно взаємодіють і впливають один на одного.

Важливо також враховувати, що мовленнєві порушення впливають на загальний психічний розвиток дитини та її соціалізацію. Зокрема, дослідження

підкреслюють, що мовлення є ключовим чинником розвитку особистості та пізнавальної активності[5].

Більшість дітей з порушенням мовлення не можуть зосередитися і підтримувати нормальний рівень уваги протягом тривалого часу. У процесі виконання навчального завдання діти реагують навіть на незначні подразники навколишнього середовища. Часто діти концентрують увагу на другорядних подразниках і не реагують на основні.

Характерна особливість довільної уваги у дітей з порушенням мовлення полягає в залежності від зорового або слухового подразників: в умовах словесної інструкції дітям важче зосередити увагу на виконанні завдання, ніж в умовах зорової. Дітям складно, майже недоступно розподіляти увагу між мовою і практичними діями [2].

Ефективний розвиток уваги у молодших школярів з порушеннями мовлення можливий за умов спеціально організованої корекційно-розвивальної роботи.

Список використаних джерел

1. Барташнікова, І. (2006). Розвиток уваги та навичок навчальної діяльності у дітей 5-6 років. Тернопіль : Навч. книга-Богдан.
2. Белова, О. (2019). Особливості розвитку уваги та пам'яті у дітей молодшого шкільного віку з нормальним та порушеним мовленням. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*, (11). <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2011-11.%p>
3. Вікова психологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. (2005). К. :Академвидав..
4. Галецька, Ю., &Утьосова, О. (2025). Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів із системними порушеннями мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*, (26), 55–65. <https://doi.org/10.32626/2413-2578.2025-26.55-65>
5. Завітренко, Д., Жигора, І., &Березенко, Н. (2025). Розвиток зв'язного мовлення в дітей із мовленнєвими порушеннями. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (219), 158-165. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-219-158-165>
6. Конопляста, С. (2010).Логопсихологія :навч. Посіб. К. :Знання..

PHILOLOGY AND JOURNALISM

ЧЕСЬКІ СТОРІНКИ У ЖИТТЄВОМУ І ТВОРЧОМУ ПРОСТОРІ
ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Починок Людмила Іванівна

Кандидат філологічних наук, доцент

(Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка)

Чеські сторінки у творчій долі буковинської письменниці Ольги Кобилянської надзвичайно яскраві й змістовні, однак досі недостатньо вивчені, осмислені й систематизовані. Питання чеських зв'язків української белетристики ми принагідно порушували у студії «Ольга Кобилянська: Знайома постать у новому ракурсі» [4], отож спробуємо узагальнити віднайдені факти творчої співпраці письменниці з чеським інтелектуальним середовищем і глибокого пошанування особистості мисткині та її літературного таланту.

Насамперед зауважимо, що творчі здобутки О. Кобилянської мали гучний резонанс у чеській критиці. Зокрема, першим критичним відгуком про літературну діяльність української письменниці в зарубіжній пресі була стаття відомого діяча чеської культури Ф. Ржегоржа «Ольга Кобилянська», опублікована 1899 р. в науковому словнику Отто. Згодом, у 1906 та 1908 рр., із статтями, присвяченими творчості О. Кобилянської, виступає чеська письменниця, перекладачка й критикиня Т. Турнерова, відзначаючи оригінальність таланту української белетристики, психологічну глибину її творів. Чимало прихильних відгуків у чеській критиці викликало святкування 40-х роковин письменницької діяльності О. Кобилянської. З ювілейними статтями виступили чеська письменниця П. Мудра, яка з певністю ставить твори Кобилянської поряд із зразками світової літератури, особливо відзначаючи її повість з інтелігентського життя «Ніоба» та роман «Апостол черні», що саме друкувався у Празі, а також визначний чеський вчений, академік Ї. Горак, який говорить про новаторський характер тематичних та стильових пошуків у творчості Кобилянської. Варто згадати і працю активного популяризатора української літератури в Чехії Р. Гульки «Ольга Кобилянська» (1947), де автор звертає увагу на важливі питання духовності у творчості письменниці [3, с. 285-319].

Важливим аспектом у вивченні творчого шляху О. Кобилянської є студії літературно-критичного та мемуарного характеру українських культурних діячів празької еміграції С. Смаль-Стоцького, М. Шаповала, В. Сімовича, над думкою яких не тяжів ідеологічний тиск. Так, у своїй розвідці, присвяченій творчості буковинської белетристики, д-р С. Смаль-Стоцький пише: «В останніх роках Ольга Кобилянська працювала над більшою психологічною студією, про яку сама знов таки каже в однім ласкавім письмі до мене, що "вона з жестом на будуче, де не лише сам націоналізм гратиме ролю в життю і культурному розвитку України, але де нарід повинен іти далі, здобувати Європу, цебто цивілізацію в своїй хаті, в своїй душі, *творити свою власну українську культуру*. Нам треба характерів,

робітників завзятих, що беруться і за найдрібнішу цеглу, не погорджуючи нею для збудовання своєї держави. Бо держава – це великий механізм, що потребує крім мотора ще і тисячі дрібних і найдрібніших помічників. І всі вони мусять відповідати вимогам такого механізму, щоб він став сильний проти зовнішнього і внутрішнього ворога, як деморалізація, брехня, вузькоглядність, зрада, матеріалізм і т.п.» [2, с. 279]. У тому, що у студії йдеться саме про майбутній роман О. Кобилянської «Апостол черні», немає жодного сумніву: на це вказує її орієнтовне визначення часу активної праці письменниці над його вдосконаленням і схематично накреслена ідейно-образна система твору. В. Сімович, якому О. Кобилянська неодноразово доручала редагування своїх творів («Земля», «Василка», «Вовчиха» та ін.), також листовно цікавився процесом написання тоді ще повісті під початковою назвою «Цезаревич» і дуже шкодував, якщо авторці доводилося з тих чи інших причин переривати роботу над твором [5]. М. Шаповал, український громадський і політичний діяч, соціолог, письменник і літературний критик, теж був палким шанувальником таланту О. Кобилянської, більше того – вважав її своїм духовним наставником, про що сам свідчить у вітальній телеграмі, адресованій письменниці, з нагоди 40-ліття її літературної діяльності: «Світ не знає, що Ви маєте ще один твір: мій дух і мою працю» [2, с. 251]. У цьому ж вітальному листі говорить М. Шаповал і про роботу О. Кобилянської над новим романом «Апостол черні».

Письменниця продовжувала роботу над вдосконаленням тексту твору і, через посередництво В. Сімовича, частинами надсилала роман за кордон до редакції місячника письменства, мистецтва, науки і громадського життя «Нова Україна», який видавав у Празі М. Шаповал. Саме за його сприянням з жовтня 1926 р. «Нова Україна» почала публікацію патріотичного роману О. Кобилянської, що тривала з перервами майже до 1929 р. Адже «головним завданням журналу було викристалізувати національно-політичну свідомість українців, виховати їх як громадян з виразною громадянською позицією, прищепити їм бажання і вміння боротися за свою державність навіть за умов окупації батьківщини» [6, с. 334]. Коли часопис «Нова Україна» припинив своє існування, значну допомогу щодо здійснення задуманого О. Кобилянською видання «Апостола черні» в Галичині знову ж надав В. Сімович. Завдяки його активному сприянню 1936 р. роман вийшов окремим виданням у львівській видавничій спілці «Діло».

О. Кобилянська знаходила в українських емігрантських колах Праги постійну гарячу підтримку і опору. Звідти до неї безперервно йшли імпульси національно-визвольних змагань, а влітку 1928 р., їдучи лікуватися на курорт Франтішкові Лазні, Кобилянська побувала у Празі, де 4 червня 1928 р. відбулася зустріч чеської громадськості та української еміграції з письменницею. У Празі також діяло декілька українських пластових куренів, серед них – IV курінь старших пластунок імені О. Кобилянської [1, с. 282]. Празьке Товариство Прихильників Книги влаштовувало виставки видань О. Кобилянської [1, с. 230], а творчі здобутки буковинської літераторки були належним чином пошановані,

коли 1931 р. Український Вільний Університет у Празі присвоїв їй звання почесного доктора.

На завершення студії потвердимо важливість та необхідність глибшого вивчення та наукового аналізу чеських сторінок у творчій біографії О. Кобилянської.

Література:

1. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. 1919–1939. Частина перша. Прага, 1942. 604 с
2. Ольга Кобилянська: Альманах у пам'ятку її сороклітньої письменницької діяльності (1887–1927) / зладив Л. Когут. Чернівці: Накл. ювілейного комітету в Чернівцях, 1928. 313 с.
3. Ольга Кобилянська в критиці та спогадах / упоряд. Ф. Погребенника. Київ: Держлітвидав України, 1963. 559 с.
4. Починок Л. Ольга Кобилянська: Знайома постать у новому ракурсі. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2005. 192 с.
5. Сімович В. Листи до О. Кобилянської від 1/IV та 16/V 1922 р. *Відділ рукописів і текстології Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України*. Ф. 14. № 1303-1304.
6. Сухобокова О. Часопис «Нова Україна» у Празі (1922–1928 рр.): до 90-ї річниці заснування. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. 2013. Ч. 18. С. 324-337.

ТУРИСТИЧНІ МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ МІСТА ВІННИЦЯ

Цепкало Тетяна Олександрівна

Кандидат філологічних наук, доцент,
(Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського)

В умовах глобалізації, цифровізації та розвитку туристичної сфери зростає роль медіа як інструменту формування привабливого іміджу регіонів. Локальні медіа висвітлюють поточні події своєї місцевості і їх аудиторія здебільшого обмежена місцевими жителями. Тому функцію іміджмейкера беруть на себе всеукраїнські туристичні медіа, в котрих реципієнт може віднайти інформацію про конкретне місто або місце і створити власне уявлення про конкретні локації та про місто в цілому. М. Когут та І. Гаврилюк вважають, що локальні медіа інформують населення про досягнення міста та підтримують імідж, а національні та міжнародні медіа поширюють позитивну інформацію про місто на зовнішніх ринках [2], що, на нашу думку, є важливим фактором підтримки іміджу.

М. Коляденко відзначає: «Імідж території – сукупність емоційних і раціональних уявлень, що випливають із зіставлення всіх ознак території, власного досвіду людей і чуток, що впливають на створення певного образу» [2, с. 155]. До переліку факторів, що впливають на формування іміджу впевнено додаємо такі канали комунікації, як друкована преса, онлайн-медіа, блоги та соціальні мережі.

У монографії «Туристичний імідж регіону» зазначено: «Імідж регіону утворюється в суспільній свідомості на основі його реального образу, неодноразово підкресленого відповідними інформаційно-комунікативними технологіями та ідеологічними побудовами. В той же час бренд території являє собою самоцінний імідж, відомий і зафіксований у суспільній свідомості» [3, с. 11]. Як агенти соціального впливу медіа безпосередньо допомагають реципієнтам ознайомитись із різними аспектами функціонування конкретного міста. Туристичні медіа, у свою чергу, формують символічний образ міста та здебільшого закріплюють позитивні асоціації про нього у свідомості аудиторії.

Місто Вінниця останніми роками активно розвиває туристичну інфраструктуру та медіаприсутність. Через різні канали створюється багатовимірний образ міста, що поєднує культурні, історичні та інноваційні характеристики. Туристичні медіа включені до цього процесу через подання найрізноманітнішої інформації про конкретні дестинації, атракції та інфраструктуру міста. До прикладу, репортаж «Український шлях: Camino Podolico» (текст – Сергій Мірчук, фото – Вадим Постернак), опублікована в журналі «Вічний мандрівник» (2021. №3(9). С. 52-63), привернула увагу багатьох паломників, кількість яких до 2026 року зростає втричі. У репортажі розповідається про пішохідний маршрут з релігійною метою з Вінниці до Кам'янця-Подільського. Розповідь про історичний та культурний бекграунд привернула

увагу багатьох пільgrimів і зацікавила звичайних туристів. Опис різних локацій маршруту створює дуже позитивне уявлення про місто Вінницю та околиці.

Онлайнові туристичні медіа зараз користуються більшим попитом, ніж друковані видання. Представлення міста Вінниці в них також спрямоване на формування позитивного іміджу. До прикладу, публікація на сайті «Dovkola» Анастасії Печенюк «Вінниця: що подивитися, куди піти та де смачно поїсти» (<https://surl.li/hjurxl>), де авторка розповідає про Вінницю як про одне з найкомфортніших для життя міст України. Також дівчина намагається розкрити туристичний потенціал Вінниці, звертає увагу на розвинену інфраструктуру, самобутню архітектуру, численні історичні пам'ятки, зелені зони, набережну, унікальний транспорт і різноманітні культурні локації. На формування позитивного іміджу міста впливає також акцент на гастрономічному туризмі, активному дозвіллі на природі, поєднанні традиційної культурної спадщини із сучасними урбаністичними практиками тощо.

На телебаченні туристичні програми також популяризують Вінницю. Наприклад, програма Євгена Синельникова «Крафтові мандрі» (<https://surl.li/jgetbq>) розповідає про Вінницьку вертикальну салатну ферму та «Вінницького м'ясника». Жваві інтерв'ю з виробниками, демонстрація локальних ініціатив, акцент на гастрономічному туризмі створює уявлення про місто як про динамічний, сучасний і відкритий до нових тенденцій простір.

Туристичні блоги зараз користуються великою популярністю, тому презентація на цих ресурсах міста Вінниці також впливає на формування іміджу. До прикладу, у блозі «Марічка мандрує» на YouTube можна переглянути цікаве і корисне відео «Справжня ВІННИЦЯ: туристична перлина навіть без фонтанів! Наш маршрут на вихідні та топ-місця» (<https://www.youtube.com/watch?v=LjWbl5qQYy0>) від 12 листопада 2025 року, що набрало за пів року більше 5-ти тисяч переглядів. Тут Марічка та Сергійко показують Вінницю як недооцінений туристичний напрям, намагаючись зруйнувати стереотипне уявлення про місто як локацію, відому лише завдяки фонтану Roshen, котрий після початку російсько-української війни функціонує лише вдень як звичайний фонтан. Мандрівники показують альтернативний образ міста завдяки відвіданню маловідомих, але атмосферних місць, архітектури, урбаністичного простору та локальних маршрутів, що формує у глядача відчуття «відкриття» нової туристичної дестинації. Важливу роль відіграє і порівняльна риторика (зокрема натяк на конкуренцію з іншими містами, як-от Львів), яка підсилює імідж Вінниці як потенційно не менш привабливого туристичного центру.

Отже, туристичні медіа мають високий потенціал для формування позитивного іміджу міста Вінниці, сприяють розкриттю невідомих та маловідомих дестинацій, акцентують на цікавих крафтових виробництвах, показують культурні та історичні цінності регіону. Через різні канали комунікації створюється багатовимірний образ Вінниці як міста, що розвивається економічно, культурно та соціально. Туристичні медіа залучають до подорожей містом нових

мандрівників та дають поштовх розвивати нові туристичні локації, таким чином, стаючи потужним засобом іміджотворення Вінниці та сприяючи підвищенню її впізнаваності, конкурентоспроможності та туристичної привабливості.

Література:

1. Когут М., Гаврилюк І. Брендинг міст як основа сталого розвитку територій. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-23>.
2. Коляденко С. Маркетинговий підхід до формування іміджу регіону: сучасні інструменти та актуальні завдання. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2018. № 17. С. 152-157.
3. Туристичний імідж регіону : монографія / за ред. А. Ю. Парфіненка. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 312 с.

TECHNICAL SCIENCES

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗРОБКИ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ
ДЖЕРЕЛА ТЕНЗОСИГНАЛУ

Воробйова Олена Михайлівна,

кандидат технічних наук, доцент

(Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку)

Рожко Олена Костянтинівна,

старший викладач

(Одеський національний морський університет)

Аналіз схеми технологічного об'єкта, в якому присутня ваговимірювальна система показує, що основна проблема, яка дає істотну похибку при впровадженні автоматичного управління процесом полягає в точному вимірі маси вантажу в русі. Сучасні автоматизовані вимірювальні системи, де обов'язково використовуються пристрої обчислювальної техніки, неможливі без її зв'язку з периферійними аналоговими джерелами сигналів. Такий зв'язок реалізують за допомогою аналого-цифрових перетворювачів (АЦП). Здавалося б, можна на вихід тензодатчика підключити мікрвольтметр та виміряти вихідну напругу останнього U_x . Однак відомо, що U_x тензодатчика має порядок 10^{-3} на повну межу вимірювання. Для забезпечення точності на рівнях часток відсотка буде потрібно крок квантування близько 0,1 мкВ. На таких малих рівнях сигналу виявляється вплив термо-ЕРС повних сполук. Незважаючи на відоме часткове зменшення цього недоліку, необхідно вважати вимірювання рівня тензосигналу U_x на постійному струмі навіть у постановочному плані неприпустимим. Отже, джерело $E_{ТД}$ має живити тензодатчики змінним струмом з нестабільністю трохи більше тисячних часток відсотка. Ні таких джерел живлення, ні мікрвольтметрів змінного струму з дискретністю 0,1 мкВ у каталогах серійних виробів немає. Ось чому для електронних вимірювачів маси зарубіжна та вітчизняна промисловості випускають спеціальні АЦП, завданням яких є не лише отримання та індикація цифрової копії зусилля P , прикладеного на тензодатчики, а й живлення останніх з таким розрахунком, щоб нестабільність напруги живлення ТД у принципі не впливала на точність виміру. При цьому структурна схема АЦП виявляється замкненою, через що традиційний аналіз окремо взятих її елементів не дозволяє вивчити поведінку системи динаміки.

Створення точних та швидкодіючих АЦП потребують системного підходу, при якому АЦП має розглядатися в рамках цілісної вимірювальної системи з урахуванням статичних та динамічних характеристик всього вимірювального комплексу. Таким чином виникає проблема розробки математичної моделі джерела тензосигналу U_x з метою дослідження динамічних явищ, придатних не тільки для пошуку алгоритму обробки сигналу, але і для розробки методу прогнозу надійності цифрових вимірювачів маси.

Математичне дослідження найширшого кола прикладних завдань у різних галузях людського знання можна умовно розбити такі етапи:

- математичне формулювання завдання, яке полягає у побудові математичної моделі аналізованого процесу;
- обґрунтування методу дослідження;
- фактичне проведення дослідження обраним методом;
- інтерпретація результатів дослідження та їх аналіз.

Безсумнівно, всі ці етапи тісно пов'язані друг з одним.

В умовах динамічного характеру навантаження $P(t)$ у динаміці, наприклад, при вимірюванні маси в русі, вимірюваний сигнал $U_x(t)$ не залишається постійним у часі. Так як ТД живляться змінною напругою, то $U_x(t)$ набуває амплітудної модуляції (АМ). Огинаюча АМ коливання уражена на заводі з амплітудою $V_n = \text{var}$. Завдання вимірювання сигналу $U_x(t)$ у своїй полягає у визначенні середнього значення. Алгоритм роботи АЦП можна досліджувати та аналізувати лише за наявності математичної моделі джерела тензосигналу.

Розробка математичної моделі джерела тензосигналу, як двоосциляторної коливальної системи з загасанням, полягає в тому, що в основу розробки покладено аналіз динаміки джерела тензосигналу при вимірюванні маси вантажу, що переміщає, в результаті чого отримана система звичайних диференціальних рівнянь другого порядку.

$$\begin{cases} m_1 \frac{d^2 x_1(t)}{dt^2} + \mu_1 \frac{dx_1(t)}{dt} + C_1 x_1(t) - C_2 x_2(t) = P(t); & (1) \\ m_2 \frac{d^2 x_2(t)}{dt^2} + \mu_2 \frac{dx_2(t)}{dt} + C_2 [x_2(t) - x_1(t)] = 0. & (2) \end{cases}$$

Тут $x_j(t)$, m_j , μ_j і C_j - процеси вертикальних переміщень, маси, коефіцієнти загасання і жорсткості відповідно для платформи ($j = 1$) та для переміщується вантажу ($j = 2$);

$P(t)$ - імпульсне навантаження одноразової дії

$$P(t) = \begin{cases} P_0 f(t); & 0 \leq t \leq \tau_0; \\ 0; & t > \tau_0, \end{cases} \quad (3)$$

де τ - година спостереження тензосигналу.

Вирішення цієї системи виконується за допомогою техніки перетворення Лапласа. Конкретні форми рішення залежить від виду коренів характеристичного рівняння.

$$\Delta(p) = m_1 m_2 p^4 + (m_1 \mu_2 + m_2 \mu_1) p^3 + (m_1 C_2 + m_2 C_1 + \mu_1 \mu_2) p^2 + (\mu_1 C_2 + \mu_2 C_1) p + C_1 C_2 - C_2^2. \quad (4)$$

Встановлено, що за зміни m_j , μ_j і C_j ($j = 1, 2$) у досить широких межах рівняння (4) може мати:

- а) пару дійсних та пару комплексно-сполучених коренів;

б) пару нульових і пару комплексно-сполучених коренів;

в) дві пари комплексно-сполучених коренів

Після відповідних припущень, крім дійсних коренів рівнянь отримано, що відома модель тензосигналу

$$U_x(t) = E + V_n e^{-kt} \sin(\omega t + \varphi) \quad (5)$$

є окремим випадком розв'язання (4) системи диференціальних рівнянь (1) та (2) при

$$P(t) = \begin{cases} m_2 g; & 0 \leq t \leq \tau_0; \\ 0; & t > \tau_0, \end{cases} \quad (6)$$

коли до початку роботи вимірювальна система перебуває в стані спокою.

Ця модель прокладена в основу подальших досліджень та вироблення способу придушення перешкод, що необхідно виконати для отримання результатів, де похибка вимірювань не повинна перевищувати тисячні частки відсотка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Doetsch G. *Handbuch fer Laplace-Ttransformation. Theorie der Laplace-Transformation*, Birkhausev Verlag. Basel-Stuttgart, 1980, 581 p.
2. Драганов В.М., Драганова Г.М., Коломієць Л.В., Грабовський О.В. *Вимірювання електричних та магнітних величин: підручник*. Одеса: ВМВ, 2013. 288 с.
3. Величко О.М. *Всесвітня історія давньої метрології: від давнини до Метричної конвенції: монографія*. Херсон: «ОЛДІ-ПЛЮС», 2020. 528 с.

ІНТЕГРОВАНА КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ВІРТУАЛЬНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ ПРОГРАМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРОГРАМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Фоменко Андрій Вікторович

Кандидат педагогічних наук, доцент

(Національний університет Львівська політехніка університет)

Сучасна підготовка фахівців з програмної інженерії потребує ефективних інструментів формування практичних компетентностей, що охоплюють повний життєвий цикл програмного забезпечення. Одним із перспективних напрямів є використання віртуальних лабораторій, які дозволяють моделювати професійну діяльність розробників програмного забезпечення у контрольованому навчальному середовищі. Запропоновано інтегровану концептуальну модель віртуальної лабораторії програмної інженерії, орієнтовану на підтримку основних процесів життєвого циклу програмного забезпечення. Модель базується на стандартах програмної інженерії та передбачає інтеграцію навчальних завдань, інструментальних засобів розробки та механізмів оцінювання сформованих компетентностей.

Постановка проблеми. Підготовка сучасних фахівців з програмної інженерії вимагає не лише засвоєння теоретичних знань, але й формування практичних навичок виконання процесів життєвого циклу програмного забезпечення. Традиційні лабораторні роботи часто обмежуються виконанням ізольованих завдань і не забезпечують цілісного моделювання реальних процесів розробки програмних систем. При стрімкому розвитку інформаційних технологій завдання і запропоновані для їхнього вирішення методи і засоби часто застарівають і втрачають актуальність. Потрібна гнучка система, яка базувалась би на вимогах ринку праці в IT сфері і яка була би адаптована на Завдання

Одним із ефективних підходів до розв'язання цієї проблеми є використання віртуальних лабораторій, які створюють інтерактивне навчальне середовище для відпрацювання професійних навичок.

Аналіз досліджень. У сучасних дослідженнях віртуальні лабораторії розглядаються як інструмент:

- імітації професійного середовища розробки ПЗ;
- формування практичних компетентностей студентів;
- підтримки дистанційного та змішаного навчання.

Водночас більшість існуючих рішень орієнтовані на окремі інструменти або дисципліни, що не забезпечує інтегрованого відображення процесів програмної інженерії, послідовного відтворення SDLC при груповому виконанні проектних завдань, набуття особистих вмінь і навичок, навичок роботи в групі з груповими інструментами, розподілом ролей і відповідальності за власну частину завдання, супроводу в процесі виконання завдання.

Метою роботи була розробка інтегрованої концептуальної моделі віртуальної лабораторії програмної інженерії, яка підтримує виконання

навчальних завдань на різних етапах життєвого циклу програмного забезпечення з визначеннями принципів і механізмів роботи кожного з модулів і їх подальшою реалізацією.

Віртуальна лабораторія програмного забезпечення – ВЛПІ(VLSE) – спрямована на стимулювання студентів до надбання одного або декількох професійних навичок з етапів розробки і супроводу кінцевого продукту, з максимальним ступенем реальності, у якій студенти зможуть виконувати змодельовані практичні завдання різної складності, на будь-якому етапі розробки – від збору вимог до тестування й аналізу результатів, проведення аналітики даних, тощо. Модульна структура платформи дозволяє студентам поступово вивчати і застосовувати отримані знання на практиці, виконуючи моделі реальних проектів в якості навчальних проектів і проектних завдань.

В процесі дослідження була запропонована модель віртуальної лабораторії, яка базується на інтеграції трьох основних компонентів:

1. Процесна складова. Відображає етапи життєвого циклу програмного забезпечення. Складається з п'ятих робочих модулів, відповідно SDLC (аналіз вимог, проектування і моделювання, реалізації (розробки), тестування, супроводу (впровадження, підтримки), а також модулю статистики і аналітики.

2. Технологічна складова. Передбачає використання сучасних інструментів розробки:

- систем керування версіями (VCS)
- систем керування проектами (Project Management Tools)
- інтегрованих середовищ розробки (IDE),
- інструментів тестування (ISTQB Syllab).

3. Освітня складова. Містить проектні завдання, навчальні сценарії, групові завдання, індивідуальні завдання, поєднані з лабораторними (практичними) роботами студентів, систему і механізми оцінювання результатів з використанням ШІ, систему формування компетентностей.

Запропонована модель має низку характерних особливостей:

1. Інтеграція процесів програмної інженерії. Модель відображає взаємозв'язки між етапами життєвого циклу ПЗ.

2. Орієнтація на формування компетентностей/ Завдання лабораторії спрямовані на розвиток практичних професійних навичок.

3. Модульна структура лабораторії. Дає можливість адаптувати середовище до різних навчальних курсів.

4. Можливість масштабування. Лабораторія може використовуватися як у межах окремих дисциплін, так і для комплексної підготовки студентів.

Висновки. Запропонована інтегрована концептуальна модель віртуальної лабораторії програмної інженерії забезпечує можливість моделювання професійної діяльності розробників програмного забезпечення у навчальному середовищі. Реалізація такої лабораторії дозволяє підвищити ефективність формування практичних компетентностей студентів та наблизити освітній процес до реальних умов розробки програмних систем.

Подальші дослідження спрямовані на:

- розробку онтологічної моделі лабораторії;
- інтеграцію інтелектуальних систем формування навчальних завдань;
- створення адаптивних механізмів оцінювання результатів навчання.

Література.

1. Фоменко А.В. Інтегрована концептуальна модель віртуальної лабораторії програмної інженерії. Наука і техніка сьогодні 13 (54), 2629–2645. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-13\(54\)-2629-2644](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-13(54)-2629-2644)

**Fundamental and Applied Scientific Research:
Topical Issues, Achievements and Innovations**

Collection of abstracts

Responsible for computer typesetting – Serhii Onyshchenko

*The authors are responsible for the selection, accuracy of the
facts, quotations and other information*

Printed from the original layout provided by the author

**DEL c.z. Strojírenská 38, 591 01 Žďár nad Sázavou,
CZECH REPUBLIC**